

har tre beslag, av vilka det översta och det nedersta äro försedda med ornamentik, det översta dessutom med en kort runinskrift, utförd samtidigt med ornamentiken.

Järnbeslaget är 90 cm långt, 4,1 cm brett. Runorna äro 1,8 cm höga. Längs vardera kanten löper ett band, bildat av två parallella längsgående fåror, förbundna genom snedställda sådana. Inskriftens första runa står ca 20 cm från gångjärnet. Ett järn av samma typ finnes i Älghults kyrka, Uppvidinge hd, Sm 25.

Inskrift:

iag maþr
1 5

Ek maðr(?).

Jag karl(?)

Till läsningen: Till höger om runan 1 synes en snedställd fåra, liknande en l-bst. Den är svagare och tunnare än andra streck, ej avsiktlig. Runan 2 **a** har ensidig bst; ett streck i dennas fortsättning till höger om hst hör ej till ristningen, ej heller det med bst parallella streck, som stöter intill den övre marglinjen. Runan 3 är tydligt stungen. 5 **a** har liksom runan 2 bst, som ej skär hst.

Som framhållits s. 85, där Stockarydsinskriften diskuteras, finnas enl. A. Noreen: *Geschichte der nordischen Sprachen* (1913) s. 152 exempel på utvecklingen *iak* > *iagh* tidigast vid början av 1300-talet; enl. E. Wessén: *Svensk språkhistoria* 1 (1945) s. 57 först i yngre fsv. tid. Med hänsyn till den ålderdomliga formen **maþr** utan svarabhaktivokal kan man antaga 1300-talets tidigare decennier som inskriftens ungefärliga tillkomsttid.

75. Morarp. Svenarums sn.

Pl. 59.

Litteratur: B 1052, L 1243, 1244. Ransakningarna 1690; J. Peringskiöld: Monumenta 8 bl. 23; Carl Linnæi Öländska och gothländska resa 1741 (1745) s. 327, Skånska resa 1749 (1751) s. 424; J. J. Lagergren: Rättelser och tillägg (hs i Växjö Stifts- och landsbibl.) 2 s. 115, meddelande till Riksantikvarien (ATA), Fornlemningar i Småland (hs i KB), brev till J. Adlerbeth den 15/6 och den 20/7 1816 (ATA); J. E. Lagergren: Antiquitets-Croquier (hs i KB), Handlingar om Småland, M 104: 14 (hs i KB) s. 115; B. A. Ennes: F m 61 (hs i KB); J. H. Wallman: Topographica Smolandiae (hs i Linköpings Stifts- och landsbibl.) s. 188; N. H. Sjöborg: Samlingar för Nordens fornälskare 3 (1830) s. 130; J. Forsander: Anteckningar rörande Småland (hs i Växjö Stifts- och landsbibl.) 4; P. Wieselgren: Ny Smålands beskrifning 3 (1846) s. 289; C. F. Nordenskiöld: Jönköpings läns minnesmärken (ATA) 16 Westra härad, upptecknade år 1886, s. 40, tr. i NSmMedd 7 (1924) s. 18; E. Ihrfors: Smolandia sacra (ATA) 2 s. 351; S. Bugge i E. Brate: Runverser (1887–1891) s. 238; A. Friberg: Anteckningar (NSmArk); O. v. Friesen: Anteckningar (NSmArk), i Rtg 1919 s. 140, jfr NSmMedd 7 (1924) s. 18 not; R. Ekwall: Skrivelse till Riksantikvarien den 10/5 och den 23/8 1928 (ATA); Brita Westelius-Rydén i Smålands Allehanda den 17/2 1932.

Äldre avbildningar: U. Christofferson: träsnitt i Peringskiölds Monumenta och B 1052; Ennes: teckning, med Linnés läsning, i J. J. Lagergrens Rättelser och tillägg 2 s. 177; J. Adlerbeth och L. F. Rääf: teckning den 23/7 1816 i J. J. Lagergrens Rättelser och tillägg 2 s. 179, i Ennes' F m 61 och i ATA; J. E. Lagergren: teckningar efter Ennes med Linnés läsning i M 104: 14 och Liljegrens Fullständig Bautil (ATA) 4 och 7; Wallman: teckning i aa s. 191; Forsander: teckning i aa; Nordenskiöld: teckning 1886 i o.a. hs s. 41; Ihrfors: teckning i aa s. 351; Friberg: teckning 1895 (NSmArk); v. Friesen: fotos 1917 (NSmArk) och i Rtg 1919 s. 141.

Stenen står ca 400 m SÖ om Hoks järnvägsstation, 3 m V om den gamla landsväg, som över Stigamo leder upp till Jönköping, 16 m N om korsningen mellan denna väg och järnvägslinjen.

Den första upplysningen om stenen lämnas i *Ransakningarna* 1690: »Vppå Liungh moon norr öfwer Morarp st uth mäd Landzwägen een smaal steen upreest mäd Runske bookstäfwer.» »På landsvägen vid Morarp» lyder rubriken över träsnittet i *Bautil*. Platsen uppges vara belägen i Vrigstads socken. Linné passerade stenen på återfärden från sin resa till Öland och Gotland 1741 och antecknade (*Öländska och gothländska resa*, 1745, s. 327): »Runsteen lik en half kägla, stod på vänstra handen jämte landswägen;

$\frac{1}{2}$ mil åfwan för Swenerums giästgifwaregård. ... Denna sten war huggen uti gråsten af Spat och Skimmer, hwarest war artigt at se, huru Spaten upwuxit uti sielfwa Bokstäfverna och gjort dem mycket knaglughe och oläslige, til et klart widermäle at stenar wäxa, fast än per appositionem externam.» Liljegren upptager Sm 75 under två olika nummer, dels som 1244 »Lindfors», dels som 1243 »Mörarps ägor».

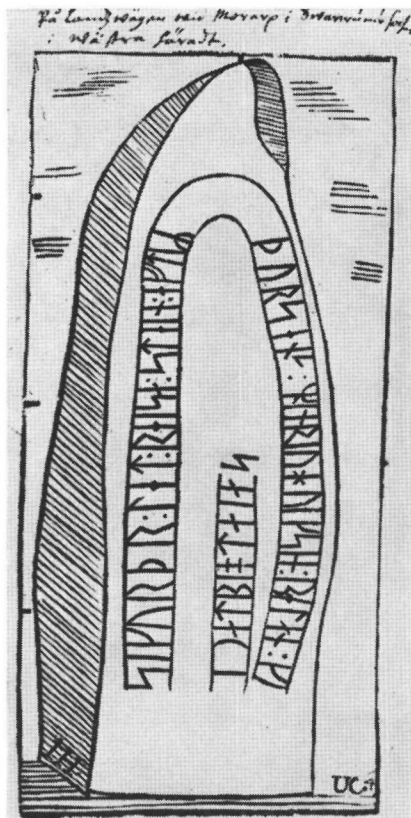

Fig. 38. Sm 75. Svenarums sn. Efter tråsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 1052).

Stenen har senare stått framme vid Hoks herrgård »gent emot köksdörren, såsom berättas, men då herrskapet aldrig fick ro om näterna och stenen andra morgonen alltid befanns kullfallen, såg man sig föranlåten att flytta den tillbaka till dess nuvarande plats» (Nordensköld). Enligt J. J. Lagergren (*Rättelser och tillägg* 2 s. 115) var det på grund av myndigheternas ingripande som den återfördes till sin gamla plats.

Den svårlästa inskriften har lockat många forskare. Hadorphs medhjälpare Ulf Christofferson var den förste avritaren, och Linné gjorde oberoende av honom en läsning. Ennes var där 1812 men såg sig ingen möjlighet att få någon reda i texten utan återgav denna efter Linné. Adlerbeth och Rääf företogo gemensamt en undersökning sommaren 1816, och även Wallman har granskat inskriften. Han skriver: »Längre fram ung. $\frac{1}{4}$ mil S. om Säteriet Hok, i en stor skog invid o W. om vägen stod en $3\frac{1}{2}$ aln hög, smal o. nästan 4 kantig (tetragonus) Runesten utan korsmärke med öfverväxta och ganska otydliga runor i trenne rader, dem vi oagtadt mycken möda och af solens klara ljus gynnade icke förmådde med någon säkerhet updagat.» J. E. Lagergren försökte läsa de otydliga runorna 1838, Nordensköld 1886. Den sistnämnde skriver: »Läsningen är serdeles svår, har försökts under flere dagar och på olika tider af dagen: äfven gjorda afklappningar underlätta ej heller läsningen eller göra den riktigare.» Friberg gjorde en teckning 1895, och den $\frac{1}{8}$ 1917 undersökte Friberg och v. Friesen tillsammans inskriften, varefter den sistnämnde offentliggjorde sin bearbetning i *Rig* 1919 s. 140.

Stenen är 206 cm hög, 41 cm bred. Runorna äro 10 cm höga.

Inskrift (med kompletteringar efter B 1052 inom []):

si[k]uarþr · leþ reisa : stein : eftir · - - - þur : þin : at · menr - - - - uek sin : þe - an : kuþ
1 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

hialbi ont : hans
65 70

Sigvarðr lét reisa stein eftir ... (f)ður (el. bróður) sinn. Ættmenn ... veg sinn ... Guð hialpi ondu hans.

Sigvard lät resa stenen efter ... sin fader (el. broder). Fränderna ... sin ära (el. väg). Gud hjälpe hans ande.

Till läsningen: Första ordet, som i *Bautil* är **sikurþr**, har med säkerhet varit **sikuarþr**. Runan 1 **s** är fullständigt bevarad. Ett litet stavfragment vid övre marglinjen är sannolikt toppen av 2 **i**. Av 3 **k** tycker jag mig kunna skymta nedre delen av hst och bistavens nedre parti (ej inålat). Av 4 **u** synes bistavens övre del tydligt, av 5 **a** hst. Det jag uppfattat som hst till 5 **a**, står längre bort från det följande **r**, än vad motsvarande streck gör på v. Friesens foto, men jag har vid eftergranskning styrkts i min uppfattning, trots att avståndet till 6 **r** är påfallande stort. Hst i 6 **r** är otvetydig, även spåren av bst, fast de äro mera vidgade.

Av 8 **r** finns en tydlig hst, bst är endast delvis bevarad. Den nedre punkten av ett : synes efter 8 **r**. Av 9 **i** och 11 **t** är endast hst bevarad. Nordensköld har sett båda dessa runor i deras helhet, Friberg har sett bistavarna till 11 **t**, men ej den till 9 **i**.

Det första omedelbara intrycket av 12–16 **reisa** är att där står **reesa**. Runan 14 **i** har nämligen vid mitten en grop; den är i olikhet med punkten på runan 13 skrovlig och ojäm och är sannolikt naturlig liksom talrika andra liknande gropar i den ojämna ytan. Flertalet undersökare i äldre tid ha här läst **reisa** eller **raisa**. Friberg läser **reesa**, v. Friesen **resa**. Runan 15 **s** är starkt vidgad genom vittring. Av 26 **r** synes hst och den vänstra bst. Mellan 26 **r** och nästa säkert läsbara runa 31 **p** är ett starkt skadat parti, där jag endast kan urskilja fyra stavar eller fragment av dylika runt slingans topp och där ej heller tidigare undersökare kunnat se några fullständiga runor med undantag av Nordensköld, som här läser runorna **ulfri**, av vilka de två sista äro otydliga. Av 33 **r** kan man se huvudstavens övre del och fragment av bst, av 34 **s** toppen och basen. Runorna 37–38 äro **at**; av 37 **a** synas övre delen av hst och spår av bistavens vänstra hälft, av 38 **t** fullt säkert bistavarna. Läsningen **menr** av runorna 39–42 är säker. Vid mitten av 42 **r** är en vittringsgrop. Därefter följer ett otydligt parti. Man ser fyra vertikala stavar, av vilka man kan följa de tre första längre upp mot övre marglinjen än den fjärde. Inga bistavar kunna skönjas. Stavarna 1 och 2 ha ej bildat ett **u** tillsammans; de fåror som skulle kunna tyda på sådant äro tillfälliga. Huruvida den tredje, som en del äldre undersökare mena, varit en **u**-bst till den föregående kan numera ej avgöras. Efter den fjärde staven synes vid nedre marglinjen ett litet streck, som sannolikt ej är hugget. Där bör den nedre punkten i skiljetecknet ha befunnit sig. De följande 47–52 **uek sin** äro tydliga och oskadade. Runan 53 har med tvekan lästs som ett **b**; hst är tydlig, de fåror, vilka uppfattats som bst äro skadade av en vittringsgrop vid mitten. Runan 55 kan ha varit **i** eller **t**. En fåra liknande en **p**-bistav synes även till höger om hst, men den är ojäm och gör ej intryck av att vara huggen. I den uppåtgående mittslingan äro de flesta runorna vittringsskadade, men man behöver ej vara tveksam om läsningen. Var bistavarna gått till 67 **o** kan jag ej se. Såväl i *Bautil* som hos Friberg och v. Friesen är denna runa **o**. Av 71 **a** synes endast toppen. Partiet 37–57 av inskriften är det svårt att få någon reda i, emedan skadorna i texten här äro mycket stora och inskriften ej är utformad efter någon gängse schablon. Runorna 47–52 **uek sin** höra till det säkert läsliga och kunna svårligen uppfattas annorlunda än *veg sinn* 'sin väg' eller 'sin ära (sitt anseende)'. Det efterföljande otydliga och osäkra **be - an** är en bestämning till *veg* ack. Antager man att 47–49 **uek** är 'väg', ledes tanken till de inskrifter, som bevara minnet av väg- och brobyggen, men det tillfogade possessivpronomenet gör det mindre sannolikt, att *vegr* här står i denna betydelse. Återstår alltså, att *vegr* här är 'ära, anseende', vilket också är v. Friesens mening, se nedan.

Bautil har läsningen: **sikurpr : let : reisa : stein : eftir ... þur sen ... minrihuik sin : belan : k - atbiotaias**. — Linné: **isrunnutaibesa : stein : efter tuur sin : ki : meiriun : uegsin : bel**. — Adlerbeth och Rääf: **s litu : raisa : stain : efti ursin : sm r : uegsin : kutan : kupialbi unt : hans**. — Nordensköld: **sikvarpr : let : reisa : stein : eftir · ulfri : · · þur : sin : at : merkia : veg · sin : i : elan : kuþ : hialbi · ot · has**. — Friberg: **isia u - rþr · iet reesa : stein : eftir þur - an : hi · minb - . . . uek sin : i i elan : ku - i albi · ont : ians**. — v. Friesen: **s[ik]u[a]rþr [: l]e[t :] resa : stein : eftir : þu[r :] sin : at · menr ... uek sin : beþan : kuphialbiont : hans :**

1–8 **sikuarpr**, *Sigvarðr*, är sällsynt i rsv. Det har antagits, att **sikuarta** i U 568 är gen. av detta namn. Sidoformen *Sigurðr* förekommer i U 854 **se[h]kurþ** ack. och L 1078 från Medelpad. Det anses föreligga i ortnamnet Säverstad i Kuddby sn, Östergötland, *siverstadhum* 1418 (G. Franzén: *Vikbolandets by- och gårdnamn*, 1937, s. 156). I diplomerna förekomma några exempel på *Sighwardh*, och där är *Sighurdh* rätt vanligt enligt Lundgren o. Brate. I Danmark och på västnordiskt område hör *Sighwarth* resp. *Sigurðr* till de vanliga namnen.

Tolkningen av inskriften har vållat svårigheter. J. J. Lagergren (*Rättelser och tillägg* 2 s. 215) citerar de läsningar, som härröra från Linné och från Adlerbeths och Rääfs gemensamma undersökning och tillägger: »Skriften är obeskrifligt svårläst. Om man skulle våga en jämförelse emellan begge dessa anförde Texter, och en och annan bokstafs förändring, så skulle man kanske få imaginera sig följande Explication: Isrun lät